

PIELGRZYMKI STANOWE DO SANKTUARIUM W PIEKARACH ŚLĄSKICH W LATACH 1945–2020

„Udanie się do sanktuarium albo miejsca świętego z wiarą w cudowną moc dokonywanych tam aktów pobożności i pokuty”¹, nazywane pielgrzymką, ma charakter religijny i odgrywa ważną rolę w życiu człowieka wiary. Celem pielgrzymek jest sanktuarium, które Gianni Ambrosio definiuje jako „budowlę sakralną wzniesioną w celu upamiętnienia nadzwyczajnych wydarzeń lub zabezpieczenia świętych wizerunków lub relikwii”². *Kodeks prawa kanonicznego* definiuje sanktuarium jako „kościół [...], do którego – za aprobatą ordynariusza miejscowego – pielgrzymują wszyscy wierni z powodu szczególnej pobożności”³.

Rozwój ruchu pielgrzymkowego świadczy o żywotności sanktuarium oraz zainteresowaniu formami kultu proponowanego w danym miejscu. To samo można odnieść do sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, czczonej jako Matka Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. Wezwanie to zostało wpisane także do *Litanii loretańskiej* na terenie diecezji katowickiej. Obiektem kultu w Piekarach Śląskich jest obraz Matki Bożej typu Hodegetrii (wskazująca drogę)⁴.

Najważniejszym wydarzeniem pielgrzymkowym związanym z sanktuarium piekarskim są pielgrzymki stanowe uwzględniające kryterium płci. A zatem organizuje się osobne pielgrzymki: dla mężczyzn i młodzieńców w ostatnią niedzielę maja oraz dla kobiet i panien w niedzielę po 15 sierpnia⁵. Obie pielgrzymki cieszą

¹ G. Ambrosio, *Pielgrzymka*, w: *Nowa encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność*, red. H. Witczyk, Kielce 2017, s. 590–591.

² G. Ambrosio, *Sanktuarium*, w: *Nowa encyklopedia chrześcijaństwa...*, s. 698.

³ *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984, kan. 1230; M. Łuczak, *Kult ponad granicami. Z dziejów piekarskiego sanktuarium*, w: *Dwa płuca – jedno serce. Wartości duchowe w zjednoczonej Europie*, red. L. Szewczyk, M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2004, s. 143.

⁴ A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017, s. 37–45; A. Wuwer, *Etyczna i społeczna interpretacja maryjnego tytułu „Matka Sprawiedliwości i Miłości Społecznej”*, w: *Sprawiedliwość i miłość społeczna. Refleksja interdyscyplinarna w 90-lecie (archi)diecezji katowickiej*, red. A. Wuwer, Katowice 2015, s. 15–17. Więcej o obrazie: zob. także A. Pyrsz, *Pachnący obraz. Historia obrazu Matki Bożej Piekarskiej*, Piekary Śląskie 2009.

⁵ *Formy strukturalne wspólnoty Kościoła katowickiego*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, red. B. Woźnica, I. Mierzwa, M. Połomska, R. Rak, S. Szymecki, wyd. 2, Katowice 2012, s. 313, 323; K. Banaś, *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa wobec stanowych pielgrzymek do Piekar Śląskich*

się zainteresowaniem także dzisiaj i gromadzą łącznie nawet ok. 200 tys. uczestników⁶.

Największą popularnością cieszą się majowe pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców znane pod nazwą pielgrzymek świata pracy. Przyczyną tego stanu rzeczy jest robotniczy charakter Górnego Śląska oraz archidiecezji katowickiej, do której przynależy sanktuarium piekarskie. Powodem tego jest odkrycie złóż węgla kamiennego na tym terenie. W rezultacie na tym terenie doszło do rozwoju przemysłu, co szczególnie było odczuwalne po II wojnie światowej. Wskutek tego powstawały nowe miasta i osiedla o robotniczym charakterze. Szczególnie wyróżnia się Jastrzębie-Zdrój, które przed wojną było niewielką miejscowością o charakterze uzdrowskim, natomiast po zakończeniu działań wojennych powstało tu pięć kopalń węgla kamiennego. Podobnie rozrosły się Tychy, gdzie powstała fabryka samochodów marki Fiat⁷.

Pielgrzymki omawiane w niniejszym artykule mają charakter ogólnopolski i funkcjonują niezależnie od siebie. Taka tradycja pielgrzymkowa, ukierunkowana tematyką wystąpień biskupów katowickich i kaznodziejów pielgrzymkowych, została wypracowana przez lata⁸.

Geneza i idea pielgrzymek stanowych

Pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców

Początki pielgrzymek stanowych do sanktuarium piekarskiego sięgają jeszcze XIX i początku XX w. Wówczas w Piekarach odbywały się zjazdy stanowe, poprzedzane

(1947–1989), Katowice 2013, s. 6. Wykaz haseł duszpasterskich z obu pielgrzymek: zob. Aneks 3, tabela.

⁶ Przywoływana liczba odnosi się do aktualnego zainteresowania pielgrzymkami stanowymi. Według statystyk zebranych w sanktuarium piekarskim w ciągu ostatnich kilkunastu lat w majowej pielgrzymce mężczyzn i młodzieńców uczestniczy około 70–120 tys. osób. W sierpniowej pielgrzymce kobiet bierze udział 50–70 tys. osób. Oczywiście są to liczby szacunkowe. Zob. Archiwum Parafii Imienia NMP i św. Bartłomieja Apostoła w Piekarach Śląskich. Teczki zatytułowane: *Pielgrzymki kobiet. Materiały, programy* oraz *Pielgrzymki mężczyzn. Materiały, programy*. Statystyki zamieszcza się również w miesięczniku parafialno-sanktuarijnym „Z Piekarskich Wież”.

⁷ Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r. (w zbiorach autora); J. Górecki, *Z wdzięcznością i błaganiem u Matki Bożej Piekarskiej. Studium historyczno-pastoralne pielgrzymowania do Piekar Śląskich*, Katowice 2008, s. 180; J. Wycisło, *Geneza stanowych pielgrzymek do Piekar*, w: *Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2004*, Katowice 2003 s. 91; T. Miler, *Górnicy Zdrój, czyli jak z wioski zrobić miasto*, „Biuletyn IPN. Pismo o najnowszej historii Polski” 2 (2002), nr 13, s. 46–51; S. Resiak, *Miasto bez Boga. Lokalizacja nowych kościołów w nowych miastach i osiedlach na terenie diecezji katowickiej w latach 1945–1989*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” [dalej: ŚSHT] 48 (2015), s. 47–54.

⁸ Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r.

wiecami organizowanymi w miastach. Ich kontynuację można dostrzec także w pielgrzymkach mężczyzn i młodzieńców, które gromadzą świat pracy⁹.

Na pielgrzymowaniu do Piekar w XIX i XX w. zaważył także fakt przynależności Górnego Śląska do państwa pruskiego i zjednoczonych Niemiec. Stąd też duchowni śląscy cieszyli się autorytetem, ponieważ znajdowali wspólny język z ludźmi pracy. Przejawem religijności robotników było powstawanie kaplic również w odległych dzielnicach przemysłowych. Księża przyczyniali się ponadto do rozwoju szkolnictwa, instytucji dobroczynnych, stowarzyszeń religijno-społecznych oraz działalności zgromadzeń zakonnych. Ważną rolę odgrywało także nauczanie kościelne. Tego typu działalność duchowieństwo prowadziło również w utworzonej w 1925 r. diecezji katowickiej, co uchroniło robotników przed opuszczeniem Kościoła w tamtym okresie¹⁰.

Po II wojnie światowej powróciła tradycja pielgrzymowania do Piekar Śląskich. Pierwsza pielgrzymka o charakterze stanowym odbyła się 15 maja 1945 r. Wówczas szli do Matki Bożej Piekarskiej ocaleni z pożogi wojny, którzy dziękowali za zakończenie działań wojennych. Równocześnie pielgrzymka była „aktem utrzymania Śląska”. W pierwszych latach powojennych borykano się z problemem nietrzeźwości wynikającym z nadmiernego spożycia alkoholu i jego nielegalnej produkcji. Kolejną taką pielgrzymkę zorganizowano 15 sierpnia 1946 r. Brało w niej udział około 300 tys. pątników, którzy dziękowali za ocalenie z wojny i prosili o uporządkowanie swoich dalszych losów. W pielgrzymce uczestniczył także ówczesny wojewoda śląski, Jerzy Ziętek. Początkowo władze próbowały pokazać, że zależy im na relacjach między państwem a Kościołem, czego przejawem był udział ich przedstawicieli w uroczystościach kościelnych¹¹.

⁹ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r. (w zbiorach autora); Rozmowa z ks. Janem Góreckim z 5 IV 2014 r. (w zbiorach autora); J. Górecki, *Piekary w tradycji pielgrzymowania*, w: *350-lecie kultu Matki Bożej w Piekarach Śląskich. Tu przeszłość łączy się z przyszłością*, red. W. Kania, M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2010, s. 17, 20–21; W. Hudek, *Muzyka liturgiczna w sanktuarium w Piekarach Śląskich (1925–2000)*, Katowice 2005, s. 142–143; J. Wycisło, *Górny Śląsk na przełomie XIX i XX w.*, w: *Górny Śląsk na przełomie wieków. Nadzieje i niepokoje. Świadkowie wiary*, red. J. Górecki, H. Olszar, Katowice 2002, s. 74–96; H. Skorupa, *Geneza organizacji społeczno-religijnych na Górnym Śląsku*, w: *Caritas w globalnej wiosce*, red. M. Łuczak, A. Wuwer, Katowice–Piekary Śląskie 2006, s. 43–58; M. Łuczak, *Kult ponad granicami...*, art. cyt., s. 152–153.

¹⁰ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; Rozmowa z ks. Arkadiuszem Wuwerem z 3 IV 2014 r. (w zbiorach autora); A. Wuwer, *Zarys koncepcji duszpasterstwa robotników w myśli biskupa Herberta Bednorza*, w: *Biskup Herbert Bednorz – życie i posługa czwartego biskupa katowickiego. W setną rocznicę urodzin biskupa Herberta Bednorza (1908–2008)*, red. I. Celary, Katowice–Piekary Śląskie 2008, s. 126–127; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 167.

¹¹ J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999, s. 528; J. Wycisło, *Geneza stanowych pielgrzymek...*, dz. cyt., s. 92–93; J. Wycisło, *Pielgrzymki piekarskie misją Kościoła śląskiego*, w: *Kościół śląski wspólnotą misyjną*, red. W. Świątkiewicz, J. Wycisło, Kato-

Ważne wydarzenie pielgrzymkowe poprzedzające męską pielgrzymkę stanowiła również pielgrzymka sodalicyjki męskich z 15 września 1946 r. Kazanie dla nich wygłosił wówczas administrator apostolski w Opolu, ks. Bolesław Kominek, który przypomniał o ważnej roli sanktuarium piekarskiego jako ośrodka społecznego w XIX w.¹²

Kolejna pielgrzymka wyruszyła 4 maja 1947 r. Jej pomysłodawcą był ks. Henryk Ligoń, który będąc administratorem parafii piekarskiej, zauważył małe zainteresowanie odpustem Znalezienia Krzyża Świętego i niezmiernie liczny udział wiernych w pielgrzymce z września 1946 r. Hasłem tej pielgrzymki były słowa: *Przez trzeźwość mężów i młodzieńców do utrzymania całego narodu*. Rok później pątnicy złożyli kolejne ślubowanie, na mocy którego „Chrystus Król będzie także królem rodzin śląskich”¹³. Od tych wydarzeń można mówić o początku pielgrzymki męskiej w dzisiejszym rozumieniu. W kolejnych latach podjęto decyzję o przeniesieniu pielgrzymki na odpust Matki Bożej Królowej Świata obchodzony w ostatnią niedzielę maja. Z wyjątkiem lat 1953–1956, kiedy biskupi katowiccy przebywali na wygnaniu¹⁴, pielgrzymka odbywa się w tym terminie do dnia dzisiejszego.

Swoj projekt dotyczący pielgrzymki męskiej przygotował komitet „Mi-Ma-Ro” (Miłość – Małżeństwo – Rodzina), który swoje propozycje przedstawił ks. dr. Herbertowi Bednorzowi. Od 1 marca 1946 r. był on kierownikiem referatu duszpasterskiego odpowiadającego od początku za ich organizację. Tak się dzieje do dnia dzisiejszego. W wyniku dyskusji nad projektem wprowadzono do haseł i treści pielgrzymkowych tematykę społeczną. A zatem od początku swojego funkcjonowania podczas pielgrzymek miała miejsce walka o godność człowieka, która przejawiała

wice 1995, s. 83–84; J. Myszor, *Sylwetka polityczna bpa Stanisława Adamskiego*, ŚSHT 27–28 (1994–1995), s. 115–120; A. Dziurok, *Komuniści na kolanach*, w: *Przez Morze Czerwone, cz. 2, Nie chcemy Boga*. Dodatek do „Gościa Niedzielnego” przygotowany we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej, 18.11.2007 r., s. 9; M. Łuczak, *Teologia społeczna w kościele katowickim (1925–2010)*, Częstochowa 2013, s. 142.

¹² J. Wycisło, *Geneza stanowych pielgrzymek...*, dz. cyt., s. 93–94; A. Wuwer, *Jan Paweł II. Piekarski pielgrzym. Katecheza dla Śląska*, w: *350-lecie kultu Matki Bożej...*, dz. cyt., s. 43–45.

¹³ Hasła z późniejszych lat: zob. Wykaz haseł duszpasterskich, Aneks 3, tabela.

¹⁴ J. Górecki, *Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. Studium historyczno-pastoralne*, Katowice 2011, s. 177–186; J. Górecki, *Piekary w tradycji pielgrzymowania...*, art. cyt., s. 23. Według bp. Olszowskiego w tym okresie pielgrzymki jednak się odbywały. Szczególnie zaznaczył się rok 1954, obchodzony jako Rok Maryjny. Z powodu wygnania biskupów katowickich nie miały one takiego rozmachu jak w okresie bp. Adamskiego i bp. Bednorza. Zob. Rozmowa z bp. Grzegorzem Olszowskim z 7 II 2014 r. (w zbiorach autora); G. Olszowski, *W służbie duszpasterstwu. Referat duszpasterski Kurii Diecezjalnej w Katowicach w latach 1939–1985*, Katowice 2008, s. 214–217. Ks. Wycisło podaje, że pielgrzymki męskie zlikwidował wikariusz kapitulny ks. Jan Piskorz. Zob. J. Wycisło, *Piskorz Jan*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 321.

się także sprzeciwem wobec idei materialistycznych propagowanych przez totalitaryzm komunistyczny, który pomniejszał status jednostki ludzkiej¹⁵.

Wśród uczestników dyskusji znajdował się także Zbyszko Bednorz będący autorem wiersza zatytułowanego *Pielgrzymka mężów*. Utwór ten, opublikowany w „Gościu Niedzielnym”, zaprezentowano podczas pielgrzymki 23 maja 1948 r.¹⁶. Pielgrzymi przyjęli wiersz z entuzjazmem. Ówczesna prasa wyrażała negatywne opinie na temat poematu, a jego autora uznała za „poetę zgniłego świata kapitalistycznego”. W konsekwencji Zbyszko Bednorz został aresztowany i skazany na 15 lat więzienia. Dzięki interwencji bp. Herberta Bednorza i Julii Brystygierowej (osławionej „Krwawej Luny”¹⁷) poeta po trzech latach pobytu we Wronkach wyszedł na wolność¹⁸.

Motywy pielgrzymowania do Piekar po II wojnie światowej było także zniewolenie robotnika przez pracodawcę. Władza kościelna broniła ludzi pracy, którzy dzięki temu czuli się tu prawdziwie wolni. Były kapelan bp. Bednorza stwierdza, że biskup katowicki był „głosem nie mających głosu», Kościół zaś, stając w obronie świata pracy, odgrywał zastępczo rolę związków zawodowych”. Bp Bednorz potrafił porwać robotników, którzy według ks. prof. Jerzego Myszora „nie zasypiali na jego kazaniach”¹⁹.

Z powyższych względów pielgrzymka majowa od początku nie podobała się ówczesnej władzy, która zarzucała jej charakter polityczny. Przejawem sprzeciwu władz była inwigilacja pielgrzymów oraz nagrywanie treści wygłaszanych podczas pielgrzymek. W tym celu agenci korzystali także z mieszkań znajdujących się w kamienicach przy ulicy Bytomskiej, na wysokości bramy prowadzącej na Kalwarię.

¹⁵ Rozmowa z ks. Piotrem Kurzelą z 7 II 2014 r. (w zbiorach autora); J. Górecki, *Sanktuarium Matki...*, dz. cyt., s. 186–187; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 47–48; D. Szlachta, *Tematy społeczne poruszane przez biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek do Piekar Śląskich*, w: *Wolność człowieka i jej granice*, red. K. Koziół, Lublin 2017, s. 74–75.

¹⁶ J. Wycisło, *Geneza stanowych pielgrzymek...*, dz. cyt., s. 99; A. Wuwer, *Jan Paweł II – piekarski pielgrzym...*, dz. cyt., s. 45–46, 48; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 47–48. Całość utworu zob. Aneks 2.

¹⁷ Julia Brystygierowa (1902–1975) nazywana „Krwawą Luną”, funkcjonariusz Aparatu Bezpieczeństwa, Dyrektor departamentu V (później III) Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Określenie „Krwawa Luna” wzięło się stąd, że miała stosować przemoc wobec przesłuchiwanym więźniów. Pod takim tytułem ukazały się publikacje książkowe poświęcone jej osobie, np. P. Bukalska, *Krwawa Luna*, Warszawa 2016. Zob. także J. Żaryn, *Córka marnotrawna czyli Luna w Laskach*, „Biuletyn IPN” 11 (2005) nr 58, s. 45, 48–50.

¹⁸ J. Wycisło, *Geneza stanowych pielgrzymek...*, dz. cyt., s. 99; K. Heska Kwaśniewicz, *Zbyszko Bednorz*, Opole 1997, s. 26–29; *Bednorz Zbyszko*, w: *Encyklopedia wiedzy o Kościele na Górnym Śląsku*, red. J. Myszor, silesia.edu.pl/index.php/Bednorz_Zbyszko [dostęp: 27 XII 2019 r.].

¹⁹ Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r. Zob. także A. Klich, *Kaj my som, w: Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2008*, Katowice 2007, s. 79.

Dochodziło także do wyłączania prądu. W celu ograniczenia pielgrzymek zlikwidowano również stację kolejową w pobliskim Szarleju oraz linię tramwajową. Ponadto aby odciągnąć ludzi od pielgrzymowania, władze organizowały imprezy sportowe, wydarzenia kulturalne, wycieczki zakładowe itp. Zdarzały się także ingerencje w przebieg trasy wymarszu oraz odmowy wydania odpowiedniego zezwolenia na jego organizowanie. Pielgrzymów zdążających do Piekar często też legitymowano, straszono utratą pracy lub brakiem możliwości awansu zawodowego. Jeżeli dochodziło do takiej sytuacji, biskup katowicki Herbert Bednorz interweniował osobiście w obronie poszkodowanego²⁰.

Mimo inwigilacji ze strony Służby Bezpieczeństwa pielgrzymki stanowe były organizowane nadal. Mężczyźni mówili wówczas, że pielgrzymują „tym pieronom na złość”. Postawa mieszkańców Górnego Śląska w okresie PRL pokazuje, że trudno ich było zniechęcić, przestraszyć lub skusić czymś innym. Do Piekar bowiem pielgrzymowano na przekór władzy. Była to także okazja do manifestowania wiary oraz jedyne miejsce, gdzie mówiło się prawdę. Podczas pielgrzymek pątnikom towarzyszyli duszpasterze²¹.

Pielgrzymki od początku służyły dialogowi społecznemu i komentowaniu aktualnej sytuacji. Dlatego biskupi katowicki i kaznodzieje pielgrzymkowi mówili m.in. o eliminowaniu religii ze szkół, problemie budownictwa sakralnego, świętowaniu niedzieli, braku szacunku dla robotników oraz ograniczaniu wolności słowa. Piel-

²⁰ Zob. Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Katowicach [dalej: IPN Ka] 093/502, k. 4–34; IPN Ka/030/120, k. 51; Rozmowa z abp. Wiktoorem Skworcem z 3 IV 2014 r.; Rozmowa z ks. Bernardem Rottau i ks. Andrzejem Norasem z 15 IX 2014 r. (w zbiorach autora); Rozmowa z Joanną Grajewską-Wróbel z 10 IV 2014 r. (w zbiorach autora), która przytoczyła opowieść koleżanki mieszkającej w kamienicy znajdującej się na wprost wejścia na Wzgórze Kalwaryjskie. Podczas pielgrzymki rodzice tej osoby za pieniądze udostępniali mieszkanie i przeprowadzali się w inne miejsce. W tym czasie mieszkanie służyło jako miejsce nasłuchu i fotografowania pielgrzymów. Zob. także K. Banaś, *Z przeszłości – fotografie z ukrycia*, „Z Piekarskich Wież. Miesięcznik Parafialno-Sanktuaryjny” 2 (2013), nr 215, s. 12; J. Górecki, *Piekary w tradycji pielgrzymowania...*, art. cyt., s. 21–23. Zagadnienie dotyczące represji wobec pielgrzymów piekarskich jest szerokie. Z pewnością ważną rolę w badaniach na ten temat odgrywają materiały operacyjne znajdujące się w Oddziałowym Biurze Udostępniania i Archiwizacji Danych Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach. Znajdują się tu m.in. stenogramy nagrań przemówień i kazań oraz zdjęcia operacyjne, wytyczne dotyczące pielgrzymek i listy wydanych zezwoleń dla poszczególnych parafii z terenu aglomeracji organizujących piesze pielgrzymki. Więcej na ten temat: zob. K. Banaś, *Komunistyczny aparat...*, dz. cyt.

²¹ IPN Ka/030/120, k. 19–23, 25–33; IPN Ka/030/208, k. 12–19, 51–54; IPN Ka, IPN Ka 030/225, k. 16–31; Rozmowa z ks. Rajmundem Machulcem z 10 II 2014 r. (w zbiorach autora); J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, dz. cyt., s. 528–529; J. Górecki, *Sanktuarium Matki...*, dz. cyt., s. 187–191; Ł. Marek, *Piekary w PRL, w: 350-lecie kultu Matki Bożej...*, dz. cyt., s. 56–70.

grzymka miała charakter manifestacji ludzi pracy. Wiele zagadnień poruszanych w przemówieniach i kazaniach odnosiło się do całego kraju. Szczególną rangę męskim pielgrzymkom nadał bp Bednorz, który zapraszał do udziału delegacje z innych zakładów pracy oraz gości zza granicy. Pielgrzymki męskie przyczyniły się do tego, że bp. Bednorza określano mianem biskupa robotników, gdyż duszpasterstwo ludzi pracy było ważnym elementem jego posługi biskupiej. W ten sposób sprzeciwiał się tzw. obrzędowości świeckiej, popieranej m.in. przez Front Jedności Narodu i związki zawodowe działające w PRL w ramach utworzonej w 1949 r. Centralnej Rady Związków Zawodowych. Ich członkowie często należeli do PZPR²².

W pielgrzymkach męskich uczestniczył metropolita krakowski, kard. Karol Wojtyła, który w latach 1968, 1971 oraz 1973–1978 był kaznodzieją pielgrzymkowym. Podczas pielgrzymek w latach 1965–1967 i 1972 arcybiskup krakowski przemawiał do zgromadzonych na nabożeństwie popołudniowym. Po jego wyborze na Stolicę Piotrową do Piekar pielgrzymowali jego następcy w Krakowie: kard. Franciszek Macharski, kard. Stanisław Dziwisz i abp Marek Jędraszewski. Papież Jan Paweł II co roku wysyłał przesłanie do pielgrzymów²³, co kontynuował także

²² IPN Ka, *Sprawa obiektowa Piekary 1978*, IPN Ka/030/207, k. 62–68 (tamże stenogram przemówienia bp. Bednorza); Rozmowa z arcybiskupem Wiktoorem Skworcem z 3 IV 2014 r., *Biskup robotników. Przemówienia bp. Bednorza w Piekarach Śląskich*, dodatek CD do „Gościa Niedzielnego” przygotowany na pielgrzymkę mężczyzn i młodzieńców w 2008 r., ścieżka nr 8; *Ciągle tonę i chwytam Jezusa. Z arcybiskupem Damianem Zimoniem rozmawia A. Petrowa Wasilewicz i ks. J. Szymik*, Katowice 2002, s. 37–38; A. Kołek, *Problematyka społeczno-religijna w kaznodziejstwie biskupa Herberta Bednorza (1967–1989)*, Katowice 2002, s. 123–125; J. Górecki, *Sanktuarium Matki...*, dz. cyt., s. 194–206; H. Olszar, „Niedziela Boża i nasza”. *Walka biskupa Herberta Bednorza z władzą ludową o dzień wolny od pracy*, w: *Świętowanie niedzieli w wymiarze społeczno-etycznym*, red. A. Wuwer, Katowice 2013, s. 36–43; M. Łuczak, *Od katolicyzmu społecznego do teologii społecznej*, w: *350-lecie kultu Matki Bożej...*, dz. cyt., s. 73–75; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, dz. cyt., s. 213, 231–233, 256–258; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 140–141; D. Szlachta, *Tematy społeczne...*, art. cyt., s. 75–76; J. Neja, *Pierwsi w kraju. Komitet Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach*, „Biuletyn IPN. Pismo o najnowszej historii Polski” 4 (2018), nr 149, s. 18–20; D. Szlachta, *Herbert Bednorz (1908–1989), „biskup robotników”*, w: *Logos i ethos w polityce. Księga jubileuszowa Profesora Stanisława Wójcika*, red. A. Łukasik-Turecka, K. Słowiński, Lublin 2020, s. 77–97.

²³ Wyjątek stanowiła pielgrzymka mężczyzn w 1983 r. Powodem było nawiedzenie Górnego Śląska przez papieża w ramach pielgrzymki. W czasie nabożeństwa na Muchowcu Jan Paweł II modlił się 20 czerwca 1983 r. przed oryginałem obrazu Matki Bożej Piekarskiej. Pielgrzymka majowa była bezpośrednim przygotowaniem do tego wydarzenia. Zob. Rozmowa z abp. Wiktoorem Skworcem z 3 IV 2014 r.; G. Olszowski, *W służbie duszpasterstwu...*, dz. cyt., s. 422–424; W. Hudek, *Muzyka liturgiczna...*, dz. cyt., s. 237. Przemówienie papieskie: zob. *Mówię do Was „Szczęść Boże”. Ojciec Święty Jan Paweł II w Piekarach Śląskich*, wyd. 2, Katowice 2005, s. 93–103 (tamże również telegramy do

Benedykt XVI. Tuż przed śmiercią do pielgrzymów zebranych na pielgrzymce mężczyzn przemawiał także papież Jan XXIII²⁴.

Wskutek przemiany politycznej i społecznej w 1989 r. zmienił się również charakter pielgrzymek piekarskich. Obecnie przekazują one nadzieję, która pomaga odnaleźć się w nowej rzeczywistości będącej skutkiem restrukturyzacji przemysłu, likwidacji kopalń oraz wzrostu bezrobocia. Dlatego 19 marca 2001 r. arcybiskup katowicki Damian Zimoń opublikował list poświęcony tej tematyce. W dokumencie tym można znaleźć także odniesienie do treści przekazywanych pątnikom na Wzgórzu Piekarskim²⁵. Oprócz tego abp Zimoń mówił m.in. o emigracji zarobkowej, kryzysie rodziny i jej rozbięciu, problemie etyki pracy, świętowaniu niedzieli i nadgodzinach²⁶.

Równocześnie w okresie posługi abp. Zimonia na pielgrzymkach coraz częściej pojawiały się także inne grupy społeczne, takie jak samorządowcy i politycy. Ukazuje to ważną rolę sanktuarium piekarskiego również w dzisiejszych czasach. Dlatego w związku z ruchem pątniczym podjęto refleksję naukową nad kwestiami społecznymi. Służyły temu sympozja odbywające się przed pielgrzymką mężczyzn i młodzieńców w latach 1992–2016. Wśród organizatorów wydarzenia należy wymienić: Urząd Miasta Piekary Śląskie, Instytut Górnośląski i Wydział Teologiczny

pielgrzymów); A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 331–337.

²⁴ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; Rozmowa z abp. Wiktoorem Skworcem z 3 IV 2014 r.; *Ciągle tonę...*, dz. cyt., s. 18; J. Wycisło, *Pielgrzymki piekarskie...*, dz. cyt., s. 83, 89; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 67–80, 311–312.

²⁵ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r. Dokument nosi tytuł *Kościół katolicki na Śląsku wobec bezrobocia* (red. A. Wuwer, P. Kurzela, Katowice 2001). Zob. także „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Kurii Metropolitalnej w Katowicach” [dalej: WA] 69 (2001), nr 3, s. 166–190; D. Zimoń, *Pochylmy się nad bezrobociem*, Katowice 2002, s. 17–55; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 358–381. List Episkopatu na ten temat ukazał się w październiku 2001 r. Zob. *W trosce o nową kulturę życia i pracy. List społeczny Episkopatu Polski na temat bezrobocia*, WA 69 (2001), nr 11, s. 500–518. Por. D. Zimoń, *Pochylmy się...*, dz. cyt., s. 151–180.

²⁶ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r. H. Olszar, *Iustitia socialis Kościoła katowickiego w czasach zniewolenia i wolności*, w: *Sprawiedliwość i miłość społeczna...*, dz. cyt., s. 57–60; D. Szlachta, *Tematy społeczne...*, art. cyt., s. 76–78, 81. Szczegółowy katalog tematów poruszanych przez arcybiskupa podczas majowych pielgrzymek: zob. A. Wuwer, *Katolicka nauka społeczna w nauczaniu piekarskim arcybiskupa Damiana Zimonia podczas pielgrzymek mężczyzn w latach 1986–2004*, w: *Rocznice, które... wspominają, uobecniają i zapowiadają. Zagadnienia teologiczne, socjologiczne i historyczne*, red. J. Kozyra, M. Łuczak, Katowice 2005, s. 33–76.

Uniwersytetu Śląskiego. A zatem pielgrzymka mężczyzn przyczyniła się także do rozwoju sanktuarium piekarskiego jako ośrodka naukowego²⁷.

Obecnie pielgrzymka mężczyzn i młodzieńców jest częścią Metropolitalnego Święta Rodziny, które rozpoczyna się w połowie maja i trwa do pierwszych dni czerwca. Jego inicjatorami są: abp Damian Zimoń i prezydent miasta Zabrze Małgorzata Mańka-Szulik. Pomysł tego przedsięwzięcia zrodził się po pielgrzymce metropolii katowickiej do Rzymu z okazji 750. rocznicy śmierci św. Jacka. Uczestniczyli w niej również samorządowcy oraz wojewoda śląski Tomasz Pietrzykowski. Obecnie w ramach święta odbywają się m.in. imprezy kulturalne, dyktando dla rodzin i nabożeństwa w ich intencji. Po raz pierwszy obchody Święta Rodziny odbyły się w 2008 r.²⁸

Pielgrzymki męskie łączono z różnymi ważnymi wydarzeniami z życia diecezji i Kościoła w Polsce. Do takich wydarzeń należy zaliczyć uroczystość rekonstrukcji obrazu Matki Bożej Piekarskiej z 13 czerwca 1965 r. oraz Millennium Chrztu Polski, które w piekarskim sanktuarium świętowano 22 maja 1966 r. Podczas pielgrzymki majowej w 2005 r. poświęcono pomnik Jana Pawła II znajdujący się przy wejściu na Kalwarię, a w 2012 r. kard. Stanisław Dziwisz przekazał sanktuarium piekarskiemu relikwie papieża Polaka²⁹.

Pielgrzymki kobiet i panien

Początków pielgrzymki kobiet należy doszukiwać się w okresie międzywojennym. W dniach 11–13 sierpnia 1933 r. w Piekarach zwołano Zlot Młodzieży Polskiej Żeńskiej. Jego owocem był Diecezjalny Zjazd Sodalicyj Żeńskiej z 3 września 1933 r. W jego ramach bp Adamski zdecydował o połączeniu sodalicyj w jedną orga-

²⁷ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r. Rozmowa z abp. Wiktoorem Skworcem z 3 IV 2014 r.; Rozmowa z prof. Wojciechem Świątkiewiczem z 18 VIII 2014 r. (w zbiorach autora); Rozmowa z ks. Arkadiuszem Wuwerem z 3 IV 2014 r. W latach 2010–2013 sympozjum było dwudniowe. Wówczas pierwszego dnia obrady toczyły się w auli Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego. W pozostałych przypadkach było to wydarzenie jednodniowe i odbywało się w Piekarach Śląskich. Zob. np. *350-lecie kultu Matki Bożej...*, dz. cyt., s. 196–197. Por. *Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie? Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna*, red. A. Wuwer, Katowice 2007, s. 236–237; A. Wuwer, *Dorobek piekarskich sympozjów naukowych w monografiach konferencyjnych (1992–2016)*, ŚSHT 51 (2018), z. 1, s. 192–209.

²⁸ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; D. Kored, *Jak Ślązacy o tablicę św. Jacka się starali*, w: *Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2013*, Katowice 2012, s. 111–112, 117–121.

²⁹ Zob. *Relikwie błogosławionego papieża Jana Pawła II dla sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich*, WA 80 (2012), nr 5, s. 288–292; P. Mrozek, *Historia trzech koronacji*, wyd. 2, Piekary Śląskie 2015, s. 14–19; K. Banaś, *Milenijne pielgrzymowanie do piekarskiego sanktuarium 22 maja 1966 r.*, w: *Caritas w globalnej wiosce...*, dz. cyt., s. 76–89; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 91–100, 264.

nizację, która w święto Wniebowzięcia NMP miała się gromadzić na pielgrzymce do Piekar Śląskich. Bardzo szybko okazało się, że w pielgrzymkach brały udział także kobiety niezrzeszone w sodalicjach. Ostatnia pielgrzymka przed wojną odbyła się 15 sierpnia 1939 r.³⁰

Po zakończeniu II wojny światowej powrócono do tradycji pątniczej. W pierwszej pielgrzymce po zakończeniu działań wojennych uczestniczyło około 60 tys. kobiet i panien. Podczas pielgrzymki w 1946 r. nastąpił akt ofiarowania diecezji Niepokalanemu Sercu Maryi. Początkowo pielgrzymkę organizowano 15 sierpnia, kiedy przypada uroczystość Wniebowzięcia NMP. Od 1961 r. pielgrzymka odbywa się w niedzielę po tej uroczystości. Wymusiła to ustawa z listopada 1960 r., na mocy której uroczystość Wniebowzięcia NMP została zniesiona jako dzień wolny od pracy. Święto to zostało przywrócone na nowo na mocy ustawy z 17 maja 1989 r. Obecnie dzień 15 sierpnia ma także rangę święta państwowego, ponieważ jest to dzień Wojska Polskiego oraz rocznica „cudu nad Wisłą”³¹.

Od swego początku po II wojnie światowej pielgrzymka kobiet pozostawała w cieniu pielgrzymki męskiej. Początkowo spowodowane to było małym zainteresowaniem zjazdami sodalicyjnymi. W okresie posługi bp. Herberta Bednorza większe znaczenie męskich pielgrzymek wynikało z tego, że postrzegano je jako pielgrzymki świata pracy. Jak tłumaczy abp. Wiktor Skworec, sanktuarium piekarskie pełniło rolę „ambony społecznej”, natomiast pielgrzymki piekarskie określano jako „pielgrzymki górników, hutników i innych robotników”³².

Mniejsze zainteresowanie pielgrzymką sierpniową wpływało także z charakteru śląskiej rodziny określanej mianem patriarchalnej. Według tego modelu mężczyzna jako mąż i ojciec odpowiadał za utrzymanie rodziny, podejmował więc pracę zarobkową. Kobieta zajmowała się domem i dziećmi, stąd nie zatrudniała się w pracy na stałe. Skromniejszy charakter pielgrzymki kobiet w porównaniu z pielgrzymką męską można zauważyć, porównując listę kaznodziejów z tego okresu.

³⁰ J. Wycisło, *Kronika dziejów sanktuarium maryjnego i Piekar na Śląsku do 1945 roku*, Katowice 2015, s. 1083–1090, 1100–1101; M. Łuczak, *Kult ponad granicami...*, art. cyt., s. 149–150; J. Górecki, *Z wdzięcznością...*, dz. cyt., s. 303–305; J. Górecki, *Sanktuarium Matki...*, dz. cyt., s. 223–224.

³¹ Rozmowa z ks. Józefem Klemensem z 4 IV 2014 r. (w zbiorach autora). Wspomina on, że w okresie jego pracy duszpasterskiej w Piekarach Śląskich (w latach 1961–1968) pielgrzymka kobiet odbywała się w niedzielę po 15 sierpnia. K. Banaś, *Komunistyczny aparat...*, dz. cyt., s. 71–72. Zmiana terminu pielgrzymki kobiet na 15 sierpnia nastąpiła wyjątkowo w 2002 r., ponieważ w dniach 16–19 sierpnia odbywała się pielgrzymka Jana Pawła II. Zob. D. Zimoń, *Zaproszenie na pielgrzymkę kobiet i dziewcząt do Piekar Śląskich*, WA 70 (2002), nr 7–8, s. 316–317; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017, s. 177.

³² Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r.

Po Millennium Chrztu Polski na pielgrzymce majowej bardzo często pojawiali się biskupi z innych diecezji polskich oraz goście zagraniczni. Kilkakrotnie kaznodzieją pielgrzymkowym podczas męskich pielgrzymek był arcybiskup krakowski Karol Wojtyła. W czasie pielgrzymek kobiet kazania głosił biskup ordynariusz, biskupi pomocniczy lub kapłani diecezji katowickiej³³.

Wskutek obecnej sytuacji również pielgrzymki sierpniowe mają swoje znaczenie społeczne. Przyczyniły się do tego obrady Okrągłego Stołu, zmiany społeczno-polityczne oraz coraz częstsze podejmowanie przez kobiety pracy zarobkowej oprócz opieki nad domem i dziećmi. Zainteresowanie pielgrzymkami kobiet można zauważyć zwłaszcza w okresie posługi abp. Damiana Zimonia. Dlatego z tej okazji arcybiskupi katowiccy często mówią o rodzinie jako podstawowej komórce społecznej, w której kobieta ma do odegrania ważną rolę³⁴.

W pielgrzymkach kobiet uczestniczą również siostry zakonne pracujące na terenie archidiecezji katowickiej oraz samorządowcy, politycy i przedsiębiorcy. Dlatego obok pielgrzymki męskiej jest to najważniejsze wydarzenie związane z sanktuarium piekarskim³⁵.

Przebieg pielgrzymki i nabożeństwa w sanktuarium

Obie pielgrzymki stanowe cieszą się wypracowaną przez lata tradycją, która przejawia się także w ich stałym przebiegu i programie uroczystości pielgrzymkowych³⁶. Parafie aglomeracji górnośląskiej często w obie strony pielgrzymują pieszo. Pielgrzymka ma wówczas charakter procesji z krzyżem na czele. Zazwyczaj z grupą wędruje duszpasterz (proboszcz lub wikariusz). Grupy docierające do sanktuarium pieszo wyruszają spod kościoła parafialnego we wczesnych godzinach porannych.

³³ Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r. Kaznodziejami podczas pielgrzymki kobiet w okresie posługi bp. Bednorza byli: tenże hierarcha (1971, 1972, 1975), bp Józef Kurpas (1977, 1984), bp Czesław Domin (1970, 1976, 1978, 1982) i bp Janusz Zimniak (1981, 1983). Poza tym kazania głosili m.in. księża: Franciszek Jerominek (1968), Romuald Rak (1969), Władysław Basista (1974), Józef Kiedos (1979) i Benedykt Woźnica (1980). Zob. A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt., s. 25–30. Pielgrzymka mężczyzn z tego okresu: por. A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 67–69.

³⁴ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r. Odnośnie do przemówień biskupów katowickich: zob. szerzej A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt.

³⁵ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r.; *Ciągle tonę...*, dz. cyt., s. 10–11; J. Górecki, *Sanktuarium Matki...*, dz. cyt., s. 225, 228–242; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, dz. cyt., s. 273–279, 293–295, 310–314, 481–482; D. Szlachta, *Tematy społeczne...*, art. cyt., s. 78.

³⁶ *Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich*, Wrocław [b.r.], s. 98–113, 122–161 (tamże dokumentacja fotograficzna z obu pielgrzymek stanowych do Piekar).

Przed wymarszem odbywa się obrzęd błogosławieństwa pielgrzymów. Przebieg wędrówki zależy od duszpasterza, który idzie z grupą. Ks. prof. Górecki wspomina, że jako proboszcz w Nowym Bytomiu podczas przechodzenia przez obszar zabudowany prowadził śpiewy. Podczas marszu przez pola trwało milczenie³⁷.

Po dotarciu do sanktuarium pielgrzymi uczestniczą w nabożeństwach, których porządek również jest stały. To także wynika z kontynuowanej do dnia dzisiejszego tradycji pielgrzymkowej. Przykładowy przebieg uroczystości w sanktuarium ukazuje program pielgrzymki męskiej z 2006 r. (zob. Aneks 1)³⁸.

W archiwum sanktuarijnym w Piekarach Śląskich znajduje się więcej programów z obu pielgrzymek stanowych. Każdy z nich zawiera punkty, które wymieniono powyżej. Programy z poszczególnych lat mogą różnić się mniejszą lub większą szczegółowością³⁹.

A zatem uroczystości w Piekarach Śląskich rozpoczynają się ok. godziny 8.00 rano śpiewem *Godzinek ku czci Niepokalanego Poczęcia NMP*. Nabożeństwu przewodzi kapłan zwany komentatorem, który także intonuje i prowadzi śpiewy podczas Mszy Świętej oraz podaje ogłoszenia dotyczące przebiegu uroczystości. Przez wiele lat funkcję komentatora pełnił ks. prof. Romuald Rak⁴⁰. Po nim przejęli ją m.in. księ-

³⁷ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; Rozmowa z ks. Janem Góreckim z 5 IV 2014 r. Przykładowe nabożeństwo wymarszu: zob. *Agenda liturgiczna*, oprac. zbior., red. J. Paliński, Katowice 2011, s. 464–466.

³⁸ A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 51–52. Przykładowy program pielgrzymki kobiet: zob. A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt., s. 20–21.

³⁹ Dokumentacja pielgrzymkowa: zob. Archiwum Parafii Imienia NMP i św. Bartłomieja w Piekarach Śląskich, Teczki zatytułowane *Pielgrzymki kobiet. Materiały, programy* oraz *Pielgrzymki mężczyzn. Materiały, programy*. Wyjątek stanowi rok 2020, kiedy wskutek epidemii koronawirusa i obostrzeń sanitarnych program pielgrzymki był skromniejszy. Z powodu ograniczenia liczby wiernych można było śledzić transmisję przez telewizję, radio oraz Internet. Program transmisji obu pielgrzymek obejmował hołd oddany Matce Bożej Piekarskiej, przemówienie arcybiskupa katowickiego Wiktora Skworca oraz Mszę Świętą z homilią. W maju głównym celebrazem i kaznodzieją był abp Grzegorz Ryś z Łodzi. W sierpniu był nim abp Jan Romeo Pawłowski – pracownik Sekretariatu Stanu w Rzymie. Archidiecezja Katowicka, *Transmisja Pielgrzymki świata męskiego do Matki Boskiej Piekarskiej*, archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1338-transmisja-pielgrzymki-swiatego-meskiego-do-matki-boskiej-piekarskiej [dostęp: 1 VIII 2020 r.]; Archidiecezja Katowicka, *Metropolita dziękuje i zaprasza*, archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1387-metropolita-dziekuje-i-zaprasza [dostęp: 1 VIII 2020 r.].

⁴⁰ Romuald Rak (ur. 29 grudnia 1920 r., zm. 24 września 2003 r.) – wieloletni profesor Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie i Katowicach, wykładowca KUL, kompozytor. W. Hudek, *Muzyka liturgiczna...*, dz. cyt., s. 266–271; Rak Romuald, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008* [dalej: SBDK], red. J. Myszor, Katowice 2009, s. 330–331.

za: Stefan Cichy⁴¹, Roman Kempny⁴² i Stanisław Puchała⁴³. Obecnie komentatorem jest ks. dr Jacek Plech, od 2012 r. proboszcz parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Katowicach-Podlesiu⁴⁴.

Po godzinkach przychodzi czas na nabożeństwo różańcowe, które we wcześniejszych latach prowadził diecezjalny duszpasterz mężczyzn (w maju) lub kobiet (w sierpniu). Taki stan rzeczy trwał do 2012 r., kiedy zlikwidowano duszpasterstwo stanowe w dotychczasowej formie. W rozważaniach różańcowych prowadzący nawiązywał do hasła pielgrzymki, dlatego też w ich treści można natrafić na zagadnienia społeczne. Bp Marek Szkudło wyjaśnia to tym, że rozważania różańcowe, przemówienie arcybiskupa katowickiego oraz kazanie pielgrzymkowe koncentrują się wokół hasła pielgrzymki⁴⁵.

Następnie kustosz sanktuarium wprowadzał biskupów do bazyliki piekarskiej spod budynku probostwa. Przed wejściem do bazyliki biskupi całują krzyż, potem następuje pokropienie wiernych wodą święconą. Później biskupi uczestniczą wraz z ludem w nabożeństwie ze śpiewem *Litanii do Matki Bożej Piekarskiej*, której obecna wersja zatwierdzono w 1984 r. Autorem melodii litanii jest ks. Romuald Rak. Po nabożeństwie odbywa się procesja z obrazem na Wzgórze Kalwaryjskie i powitanie obrazu przez przedstawiciela pielgrzymów⁴⁶.

⁴¹ Stefan Cichy (ur. 30 marca 1939 r.) –wówczas rektor Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach. W latach 1998–2005 biskup pomocniczy archidiecezji katowickiej, a następnie ordynariusz diecezji legnickiej. Od 2014 r. przebywa na emeryturze. A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt., s. 36.

⁴² Roman Kempny (ur. 31 grudnia 1954 r., zm. 2 marca 2002 r.) – ceremoniarz katedralny, sekretarz abp. Damiana Zimonia, redaktor „Gościa Niedzielnego”. *Kempny Roman*, w: SBDK, s. 154–155.

⁴³ Stanisław Puchała (ur. 22 września 1948 r.) – w latach 1998–2013 proboszcz parafii Chrystusa Króla w Katowicach, wcześniej wieloletni duszpasterz akademicki. Zob. *Puchała Stanisław*, w: *Encyklopedia wiedzy o Kościele na Górnym Śląsku*, red. J. Myszor, silesia.edu.pl/index.php?title=Puchała_Stanisław&oldid=86418 [dostęp: 6 VIII 2020 r.].

⁴⁴ Rozmowa z ks. Jackiem Plechem z 5 IV 2014 r. (w zbiorach autora); W. Hudek, *Muzyka liturgiczna...*, dz. cyt., s. 194–195.

⁴⁵ Zob. Rozmowa z bp. Markiem Szkudłą z 4 IV 2014 r. (w zbiorach autora); Rozważania różańcowe udostępnione przez bp. Marka Szkudłę (w zbiorach autora). Diecezjalnymi duszpasterzami mężczyzn byli księża: Józef Stokowy (do 1969 r.), Józef Porcek (do 1977 r.), Alojzy Klon (do 1987 r.), Gerard Gulba (do 2000 r.) i Marek Szkudło (do 2012 r.). Zob. *Porcek Józef*, w: SBDK, s. 320–321; *Stokowy Józef*, w: SBDK, s. 379–380; J. Pawliczek, *Śp. ks. prałat Alojzy Klon*, WA 77 (2009), nr 3, s. 136–137. Ostatnim archidiecezjalnym duszpasterzem kobiet w latach 2002–2012 był ks. Bogusław Płonka. Przed nim duszpasterzami kobiet na szczeblu diecezjalnym byli m.in. księża: Józef Smandzich (od 1968 r.), Bernard Czernecki, Jerzy Lisczyk i Jan Morcinek. Zob. Rozmowa z bp. Markiem Szkudłą z 4 IV 2014 r.; Wypowiedź ks. Bogusława Płonki z 3 IX 2014 r. (w zbiorach autora); *Smandzich Józef*, w: SBDK, s. 368.

⁴⁶ W. Hudek, *Muzyka liturgiczna...*, dz. cyt., s. 79, 399. Tekst litanii: zob. *Skarbiec modlitw i pieśni*, oprac. zbior., Katowice 2013, s. 433–435; zob. także *Agenda liturgiczna*, dz. cyt.,

Kolejnym ważnym punktem pielgrzymek stanowych jest konferencja biskupa katowickiego, który w oparciu o naukę społeczną Kościoła, porusza ważne kwestie społeczne⁴⁷. Dzięki tym konferencjom sanktuarium piekarskie zyskało miano ambony społecznej. Biskupi katowiccy podczas konferencji omawiali problem godności człowieka. Szczególne znaczenie pielgrzymkom nadał bp Herbert Bednorz, który walczył o godność robotników. Był to sprzeciw wobec zniewolenia człowieka, łamania praw obywatelskich oraz narzucaniu ateizmu. Bp Bednorz zwalczał konsekwentnie wprowadzony pod koniec lat 70. system czterobrygadowy w górnictwie. W ten sposób powstało także hasło „niedziela jest Boża i nasza”. Ks. prof. Jerzy Myszor uważa, że pielgrzymki stawały się „instytucją duszpasterstwa robotników”⁴⁸.

Tematykę społeczną kontynuują następcy bp. Bednorza: abp. Damian Zimonia i abp. Wiktor Skworec. W ich nauczaniu można dostrzec wątki nawiązujące do aktualnej sytuacji społecznej będącej wynikiem przemian ustrojowych 1989 r. A więc arcybiskupi wielokrotnie poruszali problem bezrobocia oraz handlu niedzielnego. Celem ich nauczania zawsze było także wlanie otuchy w ludzkie serca, co okazuje się szczególnie potrzebne w obecnych czasach. Po przemówieniu biskup pomocniczy odczytywał telegram papieża Jana Pawła II lub Benedykta XVI do zgromadzonych pielgrzymów⁴⁹.

s. 611–613; Śpiewnik kościelny, red. A. Reginek, Archidiecezjalna Komisja Sztuki Sakralnej, Katowice 2010, s. 868–871; W. Hudek, *Muzyka liturgiczna...*, dz. cyt., s. 271, 399–401 (w dwóch ostatnich pozycjach zamieszczono także zapis nutowy melodii litanii autorstwa ks. Romualda Raka).

⁴⁷ Konferencje z obu pielgrzymek stanowych zebrano w publikacjach książkowych. Udało się dotrzeć do większości tekstów lub nagrań. Pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców: zob. A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt.; pielgrzymki kobiet i panien: zob. Wuwer A., Szlachta D., *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt.

⁴⁸ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; Rozmowa z abp. Wiktoorem Skworem z 3 IV 2014 r.; Rozmowa z ks. Janem Góreckim z 5 IV 2014 r.; J. Górecki, *Pielgrzymowanie do Piekar Śląskich w XIX i XX wieku*, red. M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2005, (Studia Piekarskie 1), s. 38–44; J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, dz. cyt., s. 502–504; I. Celary, *Religijno-społeczny wymiar nauczania piekarskiego biskupa Herberta Bednorza*, w: *Biskup Herbert Bednorz...*, dz. cyt., s. 63–74; H. Olszar, *Iustitia socialis...*, dz. cyt., s. 55; B. Woźnica, *Ks. Biskup Herbert Bednorz w obronie społecznych interesów świata pracy*, ŚSHT 22 (1989), s. 37–40; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, dz. cyt., s. 155–156, 174–182, 259–262, 265–266; J. Neja, *Dwa strajki – dwa porozumienia*, „Biuletyn IPN” 9–10 (2010), nr 118–119, s. 66–67; A. Grajewski, *Pielgrzymki protestu*, w: *Życie w komunistycznym kraju*, cz. 6, *Robotnicy przeciwko władzy*. Dodatek do „Gościa Niedzielnego” przygotowany we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej, 12.06.2011, s. 12; D. Szlachta, *Tematy społeczne...*, art. cyt., s. 74. Fragmenty przemówień biskupa Bednorza: zob. także *Biskup robotników...*, dz. cyt.

⁴⁹ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; M. Łuczak, *Teologia społeczna...*, dz. cyt., s. 530; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 61–63, 65–66.

Po przemówieniu biskupa katowickiego jest celebrowana Msza Święta. Podczas niej korzysta się niekiedy ze specjalnego formularza ku czci Matki Bożej Piekarskiej, zatwierdzonego przez Stolicę Apostolską dekretem z 5 sierpnia 1999 r. Mszy Świętej zazwyczaj przewodniczy arcybiskup metropolita krakowski, co zapoczątkował bp Bednorz. Podczas pielgrzymki mężczyzn wśród celebransów są neoprezbiterzy diecezji katowickiej, których przedstawia rektor Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego. Stało się to możliwe od 1970 r., kiedy to święcenia kapłańskie odbywały się tradycyjnie w Wielki Czwartek⁵⁰. Od 1988 r. na święcenia prezbyteratu wyznacza się zazwyczaj drugą lub trzecią sobotę maja. Kazanie wygłasza specjalnie zaproszony kaznodzieja z zewnątrz, który potrafi dostrzec problemy społeczne dotyczące człowieka, wiary i modlitwy. Wielkie znaczenie ma ukazanie życia chrześcijańskiego w regionie tak zurbanizowanym jak Górny Śląsk. Stąd kaznodzieje mówili m.in. o pijaństwie, znieczulicy społecznej, o kulturze współżycia w rodzinach i środowiskach, przestrzeganiu zasad moralnych oraz o zagadnieniach małżeństwa i rodziny. W przypadku pielgrzymek męskich zwyczaj zapraszania kaznodziejów z zewnątrz zapoczątkował bp Herbert Bednorz. Podczas pielgrzymki kobiet po raz pierwszy kaznodzieja z zewnątrz pojawił się w 1986 r. Był nim wówczas ówczesny biskup kielecki, Stanisław Szymecki⁵¹.

Po Mszy Świętej przewidziano czas na posiłek oraz zakup pamiątek i dewocjonałów. Następnie odbywa się nabożeństwo popołudniowe. Początkowo miały miejsce dwa osobne nabożeństwa dla mężów i dla młodzieńców. Przy kościele kalwaryjskim gromadzili się mężowie, przy kaplicy zaś zwanej Wieczernikiem – młodzieńcy. Podobnie na pielgrzymce kobiet odbywały się osobne nabożeństwa dla matek i dla panien. Oba nabożeństwa w latach 80. XX w. zostały zastąpione tzw. Godziną Młodzieżową, w której uczestniczą siostry zakonne lub klerycy śląskiego seminarium

⁵⁰ Pomysł bpa Bednorza związany z przedstawianiem neoprezbiterów mógł także wziąć się z tego, że klerycy w tym okresie podejmowali roczny staż pracy fizycznej w kopalni, hucie lub innym zakładzie pracy, co wydłużało formację seminaryjną o rok. Wówczas wyświęceni księża byli pierwszym rocznikiem, który taką praktykę odbywał. Zob. Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r. (który odbywał roczny staż pracy w kopalni „Wirek” w Rudzie Śląskiej); *Ciągle tonę...*, dz. cyt., s. 86–87; J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, dz. cyt., s. 473–474; D. Szlachta, *Herbert Bednorz (1908–1989)*..., dz. cyt., s. 85.

⁵¹ Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r.; Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r.; *Ciągle tonę...*, dz. cyt., s. 18; W. Hudek, *Muzyka liturgiczna...*, dz. cyt., s. 79–81; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt., s. 30–39. Wytyczne odnośnie do kaznodziejstwa: zob. *Przepowiadanie Słowa Bożego*, w: *Wiara, modlitwa i życie...*, dz. cyt., s. 42–45; *Przepowiadanie w kościele katowickim*, w: W. Skworec, *Wysłuchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 2016, s. 73–75 (szczególnie pkt 238). Tekst formularza ku czci Matki Bożej Piekarskiej: zob. *Mszal rzymski dla diecezji polskich. Dodatek*, wyd. 2, Poznań 2008, s. 51–54; *Tekst polski formularza i czytań mszalnych na 12 września dla archidiecezji katowickiej*, WA 67 (1999), nr 8, s. 319–323.

duchownego⁵², jako że ważną rolę odgrywa w niej element powołaniowy. Jej celem jest zachęta skierowana do ludzi młodych, aby wstępowali do seminarium duchownego lub zgromadzeń zakonnych. Podczas nabożeństwa krótką konferencję głoszą biskupi oraz zaproszeni goście specjaliści. Konferencje mają czasami charakter świadectwa⁵³.

Pielgrzymkę mężczyzn kończy nabożeństwo majowe z *Litaniją loretańską*, podczas której trzykrotnie odśpiewuje się wezwanie: „Matko Sprawiedliwości i Miłości Społecznej”⁵⁴. Podczas pielgrzymki kobiet odprawiane są nieszpory maryjne. Dla uczestników obu nabożeństw biskupi wygłaszają kazania. Po nabożeństwie biskup katowicki błogosławi dewocjonalia. Następnie odbywa się procesja do bazyliki z obrazem Matki Bożej, zakończona błogosławieństwem biskupów uczestniczących w pielgrzymce i dziękczynnym *Te Deum laudamus* (*Ciebie, Boże, wielbimy*)⁵⁵ odśpiewywanym w bazylice⁵⁶.

Po zakończeniu pielgrzymki grupy parafialne pieszo wracają do parafii. Przebieg wymarszu jest zależny od pomysłowości duszpasterza, który wędruje z pątnikami. Na granicy parafii pielgrzymów witają parafianie, którzy nie brali udziału w pielgrzymce. Zazwyczaj praktykuje się, że w maju kobiety witają mężczyzn, a w sierpniu mężczyźni witają kobiety. Następnie wszyscy udają się do kościoła parafialnego, gdzie następuje odśpiewanie dziękczynnego *Te Deum laudamus* oraz błogosławieństwo kapłana. Po nim pątnicy rozchodzą się do domów⁵⁷.

Początkowo program obu pielgrzymek był jeszcze poszerzony o odprawiane w sobotę wieczorem nieszpory maryjne i obchody kalwaryjskie. Następnie biskup katowicki odprawiał Mszę Świętą dla pielgrzymów, którą kończyła procesja z obrazem Matki Bożej na Wzgórze Kalwaryjskie. Po niej odbywało się całonocne czuwanie z udziałem parafian i pielgrzymów. W tym czasie można było skorzystać z sakramentu pokuty i pojednania, co jest zalecane przed pielgrzymką w ramach tzw. Triduum w parafiach⁵⁸.

⁵² Zob. Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, sygn. ARz 02354, sygn. ARz 02355.

⁵³ Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r.; Rozmowa z ks. Jackiem Plechem z 5 IV 2014 r.

⁵⁴ Wezwanie „Matko Sprawiedliwości i Miłości Społecznej” odmawia się w *Litanii loretańskiej* na terenie archidiecezji katowickiej na podstawie zezwolenia Stolicy Apostolskiej. Zob. Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r.

⁵⁵ *Śpiewnik kościelny*, dz. cyt., s. 204–205; *Skarbiec...*, dz. cyt., s. 554–555. Fragment: zob. także J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny*, wyd. 40 popr., Kraków 2015, s. 544.

⁵⁶ Wyjątkiem był rok 1983, kiedy w ramach przygotowań do pielgrzymki Jana Pawła II w parafiach diecezji katowickiej rozpoczęła się peregrynacja obrazu Matki Bożej Piekarskiej. Dlatego obraz został przeniesiony do parafii Trójcy Przenajświętszej w Piekarach Śląskich-Szarleju. Zob. *Mówię do Was „Szczęść Boże”...*, dz. cyt., s. 85.

⁵⁷ Rozmowa z ks. Janem Góreckim z 5 IV 2014 r.; Zob. także *Agenda liturgiczna*, dz. cyt., s. 613 (tamże błogosławieństwo wiernych po zakończeniu pielgrzymki).

⁵⁸ Uroczystości pielgrzymkowe rozpoczynały się dzień wcześniej nabożeństwem obchodów różańcowych o godz. 16.00. Następnie do 24.00 trwała adoracja. Działo się to jeszcze

Zakończenie

Ważną rolę w życiu każdego sanktuarium odgrywa ruch pielgrzymkowy, kiedy wierni nawiedzają je, przychodząc z prośbami i dziękczynieniem. Specyfika kultowa odgrywa bowiem ważną rolę w funkcjonowaniu sanktuarium.

W przypadku sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej ważną funkcję pełni głoszenie nauki społecznej Kościoła. Wyraża się to przede wszystkim podczas dwóch najważniejszych wydarzeń pielgrzymkowych, jakimi są majowe pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców oraz sierpniowe pielgrzymki kobiet i panien. Podczas nich biskup katowicki wygłasza przesłanie, w którym porusza aktualne zagadnienia dotyczące życia społecznego. Najbardziej żywotne problemy można dostrzec na Górnym Śląsku, który jest regionem zurbanizowanym o dużej gęstości zaludnienia. W centralnych wydarzeniach pielgrzymkowych związanych z sanktuarium piekarskim oprócz robotników uczestniczą także politycy, samorządowcy i biznesmeni.

Zagadnienie pielgrzymowania do Piekar Śląskich jest tematem bardzo szerokim, który wymaga głębszej analizy. Z pewnością rodzi się pytanie o motywacje pielgrzymowania do Piekar w owych dwóch największych pielgrzymkach. Można przypuszczać, że niemałą rolę odgrywa tu wypracowana przez kilkadziesiąt lat tradycja związana z tym wydarzeniem.

Aneks 1

Program pielgrzymki męskiej do Piekar Śląskich w 2006 r.⁵⁹

I. Przygotowanie

8.30 – Rozważania różańcowe prowadzi ks. prałat Marek Szkudło

Przygotowanie i ogłoszenia – prowadzi ks. prałat Stanisław Puchała

II. Przybycie księży biskupów do bazyliki

9.20 – Wyjście z probostwa

9.30 – Powitanie liturgiczne – ks. prałat Władysław Nieszporek

Dzieci wręczają kwiaty biskupom w bazylice

Krótką adoracja, *Litania do Matki Bożej Piekarskiej* i procesja na Kalwarię

Pieśni procesyjne: *Cześć Maryi; Królowej Anielskiej śpiewajmy; Maryjo, ja Twe dziecko; Dzisiaj pozdrawiamy.*

Gdy procesja zbliża się do szczytu: *Oto kapłan wybrany*

III. Hołd Matce Bożej

w latach 70. XX w. Obecnie nie ma takiej praktyki. Wierni uczestniczą we Mszy Świętej odpustowej lub w parafiach przed wymarszem. Zob. Rozmowa z ks. Bernardem Rottau i ks. Andrzejem Norasem z 15 IX 2014 r. Przykładowe nabożeństwo w ramach Triduum: zob. *Agenda liturgiczna*, dz. cyt., s. 268–271.

⁵⁹ Zapis oryginalny. Zob. Archiwum Parafii Imienia NMP i św. Bartłomieja Apostoła, *Pielgrzymki mężczyzn (materiały, programy)*, teczka 4 (2005–2008).

Chór: *Bogurodzica*

Śpiew: *O Maryjo, witam Cię* (3 razy)

IV. Powitania i pozdrowienia

1. Powitanie obrazu

Śpiew: *Maryjo, Tyś naszą nadzieją*

2. Słowo ks. arcybiskupa Damiana Zimonia

3. Telegram papieża Benedykta XVI – ks. bp Józef Kupny

4. Przedstawienie neoprezbiterów – ks. dr Andrzej Nowicki, rektor WSSD

Śpiew: *Z śląskich kopalń, pól i hut* (chór i wierni)

(celebransi ubierają szaty liturgiczne w kościele kalwaryjskim)

V. Msza Święta

Formularz ku czci Najświętszej Maryi Panny Piekarskiej

Celebryje Jego Eminencja ks. kard. Franciszek Macharski z Krakowa

Homilię wygłasza Jego Eminencja ks. kard. Stanisław Dziwisz z Krakowa

VI. Spotkanie młodzieżowe

14.00 – Wieczernik

Odpowiedzialny – ks. Jacek Plech

Słowo – ks. bp Józef Kupny

VII. Nabożeństwo majowe

15.00 – Kalwaria – ks. bp Gerard Bernacki

Aneks 2

Wiersz *Pielgrzymka mężów* autorstwa Zbyszka Bednorza⁶⁰

Zdrowaś Maryjo!

Po niespokojnych nocach, w których się śniły wojny

Zamknęliśmy drzwi domów słowem pochwalonym.

Zdrowaś Maryjo Panno!

I w rano dzisiejsze, w jasne rano

Wyszło nas mężczyzn sto tysięcy...

Zdrowaś Maryjo Panno Przenajświętsza!

Wyszło nas mężczyzn sto tysięcy

Z dróg szarych, zamkniętych dniówkami

Z dróg stalowych, które maszynami błyszczą

Z szyn kolejami biegnących ku stacjom mglistym.

Z kopalnianych żył zwęglonej ziemi

I z dróg najpospolitszych

⁶⁰ Cyt. za J. Wycisło, *Geneza stanowych pielgrzymek...*, dz. cyt., s. 98–99; A. Wuwer, *Jan Paweł II – piekarski pielgrzym...*, dz. cyt., s. 46–48; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali...*, dz. cyt., s. 48–50.

Gdzie się o chlebie i słońcu marzy...
Zdrowaś Maryjo Panno, Zdrowaś robociarzy!

Więc w rano dzisiejsze, w jasne rano
Wyszło nas mężczyzn sto tysięcy
Na konferencję
Do Najświętszej Panny Przenajświętszej!
Dla dni naszych pochylonych jak myśli, jak plecy
Dla dni szycht, dni biur, dni wagonów,
Dni ruchliwych jak ulice,
Dni ruchliwych jak megafony,
Dni rozwleczonej przez milion codziennych rzeczy,
Dni sprzedanych materii i ciała
Błagamy, Panno Święta, o łaskę konfesjonału!

Bo nasze życie jest liczbą,
Bo skroń nasza jest liczbą,
Że liczby nam grają, że liczby świszczą
Jak młoty w warsztatach ślusarskich mistrzów –
Zdrowaś Maryjo Panno,
Bądź łaski pełna!
Że żywot nasz jest krótki jak górniczy wystrzał,
A dusza wieczna, Chrystusowa przystań,
Żeśmy pracy pełni,
Robotnicy, chłopci, urzędnicy i kupcy –
Zdrowaś Panno Maryjo.
Bądź łaski pełna, byśmy się nie zagubili w produkcji.
To dzwony Twojego Syna dzwonią...
Biada, biada, kto świat posiadał,
A na duszy swojej
Szkodę poniósł
Zdrowaś Maryjo Panno,
Zdrowaś Matko Serdeczna!

Więc przyszliśmy do Ciebie w chmurze stotysięcznej,
W to rano jasne, pielgrzymkami maryjne,
By dni i liczby, i pracę poświęcić – Zdrowaś Maryjo Panno,
Zdrowaś!
My z tych dróg utrudzonych,
My z tych dni powszednich,
Zakładamy dziś partię
Ludzi Tobie wiernych

Zdrowaś Maryjo Panno, Zdrowaś!

Pieśniami podeprzemy strop fabryk,
Głosiciele słowa, polskie święte Pawły,
Bogiem napełnimy maszyny,
Miłością maryjną motory.
W miasta pójdziemy jak płomień,
My – Twój, Maryjo Panno,
Związek Zawodowy.

Zdrowaś Maryjo Panno,
Zdrowaś Matko Serdeczna,
Błogosławionaś Ty...
My znamy słowo „Matka”,
My znamy cześć dla Panny,
Matkami są nasze żony,
Pannami siostry, córki;
Matko naszych rodzin,
Dziećmi ukwieconych,
Panno przeczysta
Jak potoki górskie
Błogosławionaś Ty!

W jutro, które wejdziemy,
Jak w zwykły poniedziałek,
Zabuczają syreny kopalń,
Twoją niebieską chwałę.

Błogosławionaś Ty!

Patrz, jak ten sojusz z Tobą
Ślubują żyłaste ręce!
Zdrowaś Maryjo Panno!
Jest nas tu chmura ludu
Jest tu nas sto tysięcy,
Jesteśmy modlitwą gorącą,
Jesteśmy piorunem poświęceń
Błogosławionaś Ty,
Zdrowaś Maryjo Panno Przenajświętsza.

Aneks nr 3
 Hasła pielgrzymek stanowych⁶¹

Rok	Hasło
1947	Przez trzeźwość mężów i młodzieńców do utrzeźwienia całego narodu
1948	[nie było hasła]
1949	[nie było hasła]
1950	Pielgrzymujemy do Piekar, by zyskać odpust jubileuszowy
1951	[nie było hasła]
1952	[nie było hasła]
1953–1956	[w tym czasie nie było pielgrzymki; diecezją zarządzali wówczas wikariusze kapitulni, ponieważ biskupi katowiccy przebywali na wygnaniu]
1957	W hołdzie Królowej Świata
1958	Przyrzekamy żyć w łasce uświęcającej bez grzechu ciężkiego
1959	Naród wierny łasce
1960	Życie jest światłością ludzi
1961	Małżeństwo – sakrament łaski w Kościele
1962	Rodzina Bogiem silna
1963	Młodzież wierna Chrystusowi
1964	Abyście się wzajemnie miłowali
1965	Szerzyć cześć i nabożeństwo do Matki Bożej (rekoronacja obrazu)
1966	Millennium
1967	Rok wiary
1968	Środki społecznego przekazu w służbie postępu ludzkości
1969	Turystyka i wczasy z Bogiem
1970	W obronie życia
1971	W obronie życia ⁶²
1972	Młodzież w służbie Kościoła i narodu
1973	Przez Synod odnowienie w Chrystusie
1974	Odnowa i pojednanie
1975	Wielkie rocznice
1976	Matko Kościoła, prowadź! ⁶³

⁶¹ Zazwyczaj hasło obu pielgrzymek było jednakowe.

⁶² Hasło z pielgrzymki męskiej. Podczas pielgrzymki kobiet hasło brzmiało: *Ześlij Ducha swego, a powstanie życie*. Zob. A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt., s. 56.

⁶³ Hasło z pielgrzymki męskiej. Podczas pielgrzymki kobiet hasło brzmiało: *Będziecie mi świadkami*. Zob. A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt., s. 79.

1977	W Duchu Świętym i Maryi nasza nadzieja!
1978	Mocni w wierze
1979	Robotnicy wierni Ewangelii ⁶⁴
1980	Odnów oblicze tej ziemi
1981	Niedziela odnowy w Maryi ⁶⁵
1982	W Maryi nasza nadzieja ⁶⁶
1983	Bóg zwycięża
1984	Bądź nam Matką Sprawiedliwości i Miłości Społecznej
1985	Ciebie, Boże, wielbimy
1986	Przebaczenie i pokój owocem pokuty
1987	Do końca ich umiłował
1988	Miłujmy się wzajemnie
1989	Wszyscy jesteśmy Kościołem
1990	Tobie, Matko, rodzinę zawieramy
1991	Przyjmijcie Ewangelię pracy
1992	Przyjmijcie Ducha Świętego
1993	Eucharystia sercem ewangelizacji
1994	Rodzina sercem cywilizacji miłości
1995	Idźcie i głoscie Ewangelię
1996	Nadszedł czas budzenia sumień
1997	Jezus Chrystus, jedyny Zbawiciel świata
1998	Duch Święty wszystkiego was nauczy
1999	Wierzę w Boga Ojca
2000	Te Deum laudamus
2001	Chrystus źródłem życia i nadziei
2002	Poznać Chrystusa
2003	Umiłować Chrystusa
2004	Naśladujemy Chrystusa

⁶⁴ Hasło z pielgrzymki męskiej. Podczas pielgrzymki kobiet hasło brzmiało: *Mocni w wierze*. Zob. A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt., s. 92.

⁶⁵ Hasło z pielgrzymki męskiej. Podczas pielgrzymki kobiet hasło brzmiało: *Dziękujemy Opatrzności Bożej za wstawiennictwo Maryi za niedzielę wolną od pracy*. Zob. A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt., s. 103.

⁶⁶ Hasło z pielgrzymki męskiej. Podczas pielgrzymki kobiet hasło brzmiało: *O pomoc Maryi dla ratowania Ojczyzny w roku jubileuszowym 600 lat jej królowania na Jasnej Górze. O osiągnięcie ugody społecznej. Z dziękczynieniem za łaskę 50 lat kapłaństwa biskupa Herberta Bednorza*. Zob. A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata...*, dz. cyt., s. 108.

2005	Głośmy Ewangelię nadziei
2006	Przywracajmy nadzieję ubogim
2007	Przypatrzmy się powołaniu naszemu
2008	Bądźmy uczniami Chrystusa w rodzinie
2009	Otoczmy troską życie
2010	Bądźmy świadkami miłości
2011	W komunii z Bogiem
2012	Kościół naszym domem
2013	Jesteśmy solą ziemi
2014	Rodzina miłością wielką
2015	Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię
2016	Gdzie chrzest, tam nadzieja
2017	Idźcie i głoście
2018	Jesteśmy napełnieni Duchem Świętym
2019	Po moc Bożego Ducha
2020	Eucharystia – Wielka Tajemnica Wiary

Zródło: W. Skworc, *Idźcie i głoście! Jest nadzieja! Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas stanowej pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców do sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej 28 maja 2017 roku*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 85 (2017), nr 5, s. 333; W. Skworc, *Zaproszenie na pielgrzymkę mężczyzn i młodzieńców do sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 86 (2018), nr 5, s. 357; W. Skworc, *Zaproszenie do udziału w pielgrzymce mężczyzn i młodzieńców do sanktuarium w Piekarach Śląskich*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 87 (2019), nr 5, s. 466–467; J. Górecki, *Z wdzięcznością i błaganiem u Matki Bożej Piekarskiej. Studium historyczno-pastoralne pielgrzymowania do Piekar Śląskich*, Katowice 2008, s. 312–317; A. Wuwer, D. Szlachta, *Caritas et iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017; A. Wuwer, D. Szlachta, *Mater et familiae advocata. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017⁶⁷; Archidiecezja Katowicka, *Transmisja Pielgrzymki świata męskiego do Matki Boskiej Piekarskiej*, archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1338-transmisja-pielgrzymki-swiata-meskiego-do-matki-boskiej-piekarskiej [dostęp: 1 VIII 2020 r.]; Archidiecezja Katowicka, *Metropolita dziękuje i zaprasza*, archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1387-metropolita-dziekuje-i-zaprasza [dostęp: 1 VIII 2020 r.].

⁶⁷ Dwie ostatnie pozycje zawierają przemówienia biskupów katowickich podczas pielgrzymek stanowych. W nagłówkach przy poszczególnych przemówieniach podano hasło pielgrzymki.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum parafii Imienia NMP i św. Bartłomieja Apostoła w Piekarach Śląskich

Pielgrzymki kobiet (materiały, programy).

Pielgrzymki mężczyzn (materiały, programy).

Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach

Okólniki duszpasterskie (1976–1994), sygn. ARz 02354.

Okólniki duszpasterskie (1994–2007), sygn. ARz 02355.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Katowicach

Program imprez organizacji młodzieżowych w dniu 28 maja 1972 r., sygn. IPN Ka 093/502.

Sprawa obiektowa Piekary 1975, sygn. IPN Ka/030/120.

Sprawa obiektowa Piekary 1978, sygn. IPN Ka/030/207.

Sprawa obiektowa Piekary 1979, sygn. IPN Ka/030/208.

Sprawa obiektowa Piekary 1983, sygn. IPN Ka/030/225.

Źródła drukowane

Agenda liturgiczna, oprac. zbior., red. J. Paliński, Katowice 2011.

Banaś K., *Z przeszłości – fotografie z ukrycia*, „Z Piekarskich Wież. Miesięcznik Parafialno-Sanktuaryjny” 2 (2013), nr 215, s. 12

Ciągle tonę i chwytam Jezusa. Z arcybiskupem Damianem Zimoniem rozmawia A. Petrowa Wasilewicz i ks. J. Szymik, Katowice 2002.

Kodeks prawa kanonicznego, Poznań 1984.

Mszał rzymski dla diecezji polskich. Dodatek, wyd. 2, Poznań 2008.

Pawliczek J., *Śp. ks. prałat Alojzy Klon*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Kurii Metropolitalnej w Katowicach” 77 (2009), nr 3, s. 136–137.

Relikwie błogosławionego papieża Jana Pawła II dla sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Kurii Metropolitalnej w Katowicach” 80 (2012), nr 5, s. 288–292.

Siedlecki J., *Śpiewnik kościelny*, wyd. 40 popr., Kraków 2015.

Skarbiec modlitw i pieśni, oprac. zbior., Katowice 2013.

Skworec W., *Idźcie i głoscie! Jest nadzieja! Słowo arcybiskupa katowickiego podczas stanowej pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej 28 maja 2017 roku*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 85 (2017), nr 5, s. 333–339.

Skworec W., *Wysłuchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 2016.

Śpiewnik kościelny, red. A. Reginek, Archidiecezjalna Komisja Sztuki Sakralnej, Katowice 2010.

Skworec W., *Zaproszenie na pielgrzymkę mężczyzn i młodzieńców do Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 86 (2018), nr 5, s. 356–357.

Skworec W., *Zaproszenie do udziału w pielgrzymce mężczyzn i młodzieńców do sanktuarium w Piekarach Śląskich*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Archidiecezji Katowickiej” 87 (2019), nr 5, s. 466–468.

Tekst polski formularza i czytań mszalnych na 12 września dla archidiecezji katowickiej, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Kurii Metropolitalnej w Katowicach” 67 (1999), nr 8, s. 319–323.

W trosce o nową kulturę życia i pracy. List społeczny Episkopatu Polski na temat bezrobocia, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Kurii Metropolitalnej w Katowicach” 69 (2001), nr 11, s. 500–518.

Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej, red. B. Woźnica, I. Mierzwa, M. Połomska, R. Rak, S. Szymecki, wyd. 2, Katowice 2012.

Zimoń D., *Zaproszenie na pielgrzymkę kobiet i dziewcząt do Piekar Śląskich*, „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Kurii Metropolitalnej w Katowicach” 70 (2002), nr 7–8, s. 316–317.

Źródła internetowe

Archidiecezja Katowicka, *Metropolita dziękuje i zaprasza*, archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1387-metropolita-dziekuje-i-zaprasza [dostęp: 1 VIII 2020 r.].

Archidiecezja Katowicka, *Transmisja Pielgrzymki świata męskiego do Matki Boskiej Piekarskiej*, archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1338-transmisja-pielgrzymki-swiata-meskiego-do-matki-boskiej-piekarskiej [dostęp: 1 VIII 2020 r.].

Bednorz Zbyszko, w: *Encyklopedia wiedzy o Kościele na Górnym Śląsku*, red. J. Myszor, silesia.edu.pl/index.php/Bednorz_Zbyszko [dostęp: 27 XII 2019 r.].

Puchała Stanisław, w: *Encyklopedia wiedzy o Kościele na Górnym Śląsku*, red. J. Myszor, silesia.edu.pl/index.php?title=Puchała_Stanisław&oldid=86418 [dostęp: 6 VIII 2020 r.].

Relacje ustne

- Rozmowa z abp. Wiktorem Skworcem z 3 IV 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z abp. Damianem Zimoniem z 13 XII 2013 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z bp. Markiem Szkudłą z 4 IV 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z bp. Grzegorzem Olszowskim z 7 II 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z ks. Piotrem Kurzelą z 7 II 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z ks. Rajmundem Machulcem z 10 II 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z ks. Józefem Klemensem z 4 IV 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z ks. prof. Arkadiuszem Wuwerem z 3 IV 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z ks. prof. Janem Góreckim z 5 IV 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z ks. Jackiem Plechem z 5 IV 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z ks. Bernardem Rottau i ks. Andrzejem Norasem z 15 IX 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z prof. Wojciechem Świątkiewiczem z 18 VIII 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozmowa z Joanną Grajewską-Wróbel z 10 IV 2014 r. (w zbiorach autora).
- Rozważania różańcowe udostępnione przez bp. Marka Szkudłę (w zbiorach autora).
- Wypowiedź ks. Bogusława Płonki z 3 IX 2014 r. (w zbiorach autora).
- Biskup robotników. Przemówienia bp. Bednorza w Piekarach Śląskich.* Dodatek CD do „Gościa Niedzielnego” przygotowany na pielgrzymkę mężczyzn i młodzieńców w 2008 r.

Opracowania

- Ambrosio G., *Pielgrzymka*, w: *Nowa encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność*, red. H. Witczyk, Kielce 2017, s. 590–591.
- Ambrosio G., *Sanktuarium*, w: *Nowa encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność*, red. H. Witczyk, Kielce 2017, s. 698.
- Banaś K., *Komunistyczny aparat bezpieczeństwa wobec stanowych pielgrzymek do Piekar Śląskich (1947–1989)*, Katowice 2013.
- Banaś K., *Milenijne pielgrzymowanie do piekarskiego sanktuarium 22 maja 1966 r.*, w: *Caritas w globalnej wiosce*, red. M. Łuczak, A. Wuwer, Katowice–Piekary Śląskie 2006, s. 76–89.
- Celary I., *Religijno-społeczny wymiar nauczania piekarskiego biskupa Herberta Bednorza*, w: *Biskup Herbert Bednorz – życie i posługa czwartego biskupa katowickiego. W setną rocznicę urodzin biskupa Herberta Bednorza (1908–2008)*, red. I. Celary, Katowice–Piekary Śląskie 2008, s. 63–74.

- Dziurok A., *Komuniści na kolanach*, w: *Przez Morze Czerwone*, cz. 2, *Nie chcemy Boga*. Dodatek do „Gościa Niedzielnego” przygotowany we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej, 18.11.2007 r., s. 9.
- Górecki J., *Piekary w tradycji pielgrzymowania*, w: *350-lecie kultu Matki Bożej w Piekarach Śląskich. Tu przeszłość łączy się z przyszłością*, red. W. Kania, M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2010, s. 15–25.
- Górecki J., *Pielgrzymowanie do Piekar Śląskich w XIX i XX wieku*, red. M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2005, (Studia Piekarskie 1).
- Górecki J., *Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. Studium historyczno-pastoralne*, Katowice 2011.
- Górecki J., *Z wdzięcznością i błaganiem u Matki Bożej Piekarskiej. Studium historyczno-pastoralne pielgrzymowania do Piekar Śląskich*, Katowice 2008.
- Grajewski A., *Pielgrzymki protestu*, w: *Życie w komunistycznym kraju*, cz. 6, *Robotnicy przeciwko władzy*. Dodatek do „Gościa Niedzielnego” przygotowany we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej, 12.06.2011, s. 12.
- Heska Kwaśniewicz K., *Zbyszko Bednorz*, Opole 1997.
- Hudek W., *Muzyka liturgiczna w sanktuarium w Piekarach Śląskich (1925–2000)*, Katowice 2005.
- Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie? Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna*, red. A. Wuwer, Katowice 2007.
- Kempny Roman*, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. J. Myszor, Katowice 2009, s. 154–155.
- Klich A., *Kaj my som*, w: *Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2008*, Katowice 2007, s. 71–84.
- Kołek A., *Problematyka społeczno-religijna w kaznodziejstwie biskupa Herberta Bednorza (1967–1989)*, Katowice 2002.
- Kored D., *Jak Ślązacy o tablicę św. Jacka się starali*, w: *Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2013*, Katowice 2012, s. 111–121.
- Łuczak M., *Kult ponad granicami. Z dziejów piekarskiego sanktuarium*, w: *Dwa płuca – jedno serce. Wartości duchowe w zjednoczonej Europie*, red. L. Szewczyk, M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2004, s. 142–154.
- Łuczak M., *Od katolicyzmu społecznego do teologii społecznej*, w: *350-lecie kultu Matki Bożej w Piekarach Śląskich. Tu przeszłość łączy się z przyszłością*, red. W. Kania, M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2010, s. 71–85.
- Łuczak M., *Teologia społeczna w kościele katowickim (1925–2010)*, Częstochowa 2013.

- Marek Ł., *Piekary w PRL*, w: *350-lecie kultu Matki Bożej w Piekarach Śląskich. Tu przeszłość łączy się z przyszłością*, red. W. Kania, M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2010, s. 56–70.
- Miler T., *Górnicy Zdrój, czyli jak z wioski zrobić miasto*, „Biuletyn IPN. Pismo o najnowszej historii Polski” 2 (2002), nr 13, s. 46–51.
- Mówię do Was „Szczęść Boże”. Ojciec Święty Jan Paweł II w Piekarach Śląskich*, wyd. 2, Katowice 2005.
- Mrozek P., *Historia trzech koronacji*, wyd. 2, Piekary Śląskie 2015.
- Myszor J., *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999.
- Myszor J., *Sylwetka polityczna bpa Stanisława Adamskiego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 27–28 (1994–1995), s. 113–138.
- Neja J., *Dwa strajki – dwa porozumienia*, „Biuletyn IPN” 9–10 (2010), nr 118–119, s. 65–74.
- Neja J., *Pierwsi w kraju. Komitet Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach*, „Biuletyn IPN” 4 (2018), nr 149, s. 17–31.
- Olszar H., *„Niedziela Boża i nasza”. Walka biskupa Herberta Bednorza z władzą ludową o dzień wolny od pracy*, w: *Świętowanie niedzieli w wymiarze społeczno-etycznym*, red. A. Wuwer, Katowice 2013, s. 36–43.
- Olszar H., *Iustitia socialis Kościoła katowickiego w czasach zniewolenia i wolności*, w: *Sprawiedliwość i miłość społeczna. Refleksja interdyscyplinarna w 90-lecie (archi)diecezji katowickiej*, red. A. Wuwer, Katowice 2015, s. 51–63.
- Olszowski G., *W służbie duszpasterstwu. Referat duszpasterski Kurii Diecezjalnej w Katowicach w latach 1939–1985*, Katowice 2008.
- Porcek Józef, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. J. Myszor, Katowice 2009, s. 320–321.
- Pyrz A., *Pachnący obraz. Historia obrazu Matki Bożej Piekarskiej*, Piekary Śląskie 2009.
- Rak Romuald, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. J. Myszor, Katowice 2009, s. 330–331.
- Resiak S., *Miasto bez Boga. Lokalizacja nowych kościołów w nowych miastach i osiedlach na terenie diecezji katowickiej w latach 1945–1989*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 48 (2015), s. 39–60.
- Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich*, Wrocław [b.r.].
- Skorupa H., *Geneza organizacji społeczno-religijnych na Górnym Śląsku*, w: *Caritas w globalnej wiosce*, red. M. Łuczak, A. Wuwer, Katowice–Piekary Śląskie 2006, s. 43–58.
- Smandzich Józef, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. J. Myszor, Katowice 2009, s. 368.

- Stokowy Józef, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. J. Myszor, Katowice 2009, s. 379–380.
- Szlachta D., *Herbert Bednorz (1908–1989), „biskup robotników”*, w: *Logos i ethos w polityce. Księga jubileuszowa Profesora Stanisława Wójcika*, red. A. Łukasik-Turecka, K. Słowiński, Lublin 2020, s. 77–97.
- Szlachta D., *Tematy społeczne poruszane przez biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek do Piekar Śląskich*, w: *Wolność człowieka i jej granice*, red. K. Kozioł, Lublin 2017, s. 70–89.
- Woźnica B., *Ks. Biskup Herbert Bednorz w obronie społecznych interesów świata pracy*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 22 (1989), s. 37–40.
- Wuwer A., *Dorobek piekarskich sympozjów naukowych w monografiach konferencyjnych (1992–2016)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 51 (2018), z. 1, s. 192–209.
- Wuwer A., *Etyczna i społeczna interpretacja maryjnego tytułu „Matka Sprawiedliwości i Miłości Społecznej”*, w: *Sprawiedliwość i miłość społeczna. Refleksja interdyscyplinarna w 90-lecie (archi)diecezji katowickiej*, red. A. Wuwer, Katowice 2015, s. 13–30.
- Wuwer A., *Jan Paweł II – piekarski pielgrzym. Katecheza dla Śląska*, w: *350-lecie kultu Matki Bożej w Piekarach Śląskich. Tu przeszłość łączy się z przyszłością*, red. W. Kania, M. Łuczak, Katowice–Piekary Śląskie 2010, s. 42–55.
- Wuwer A., *Zarys koncepcji duszpasterstwa robotników w myśli biskupa Herberta Bednorza*, w: *Biskup Herbert Bednorz – życie i posługa czwartego biskupa katowickiego. W setną rocznicę urodzin biskupa Herberta Bednorza (1908–2008)*, red. I. Celary, Katowice–Piekary Śląskie 2008, s. 124–135.
- Wuwer A., Szlachta D., *Caritas et iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017.
- Wuwer A., Szlachta D., *Mater et familiae advocata. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem*, Katowice 2017.
- Wycisło J., *Geneza stanowych pielgrzymek do Piekar*, w: *Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2004*, Katowice 2003, s. 91–99.
- Wycisło J., *Górny Śląsk na przełomie XIX i XX w.*, w: *Górny Śląsk na przełomie wieków. Nadzieje i niepokoje. Świadkowie wiary*, red. J. Górecki, H. Olszar, Katowice 2002, s. 74–96.
- Wycisło J., *Kronika dziejów sanktuarium maryjnego i Piekar na Śląsku do 1945 roku*, Katowice 2015.
- Wycisło J., *Pielgrzymki piekarskie misją Kościoła śląskiego*, w: *Kościół śląski wspólnotą misyjną*, red. W. Świątkiewicz, J. Wycisło, Katowice 1995, s. 73–104.

Wycisło J., *Piskorz Jan*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX w.*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 319–322.

Zimoń D., *Kościół katolicki na Śląsku wobec bezrobocia*, red. A. Wuwer, P. Kurzela, Katowice 2001.

Zimoń D., *Pochylmy się nad bezrobociem*, Katowice 2002.

Żaryn J., *Córka marnotrawna czyli Luna w Laskach*, „Biuletyn IPN” 11 (2005) nr 58, s. 43–50.

Streszczenie

Ważnym elementem funkcjonowania sanktuarium jest ruch pielgrzymkowy, który świadczy o żywotności oraz specyfice danego miejsca kultu. Dotyczy to także sanktuarium maryjnego w Piekarach Śląskich, które jest ośrodkiem katolicyzmu społecznego. Centralnymi wydarzeniami związanymi z tym sanktuarium są pielgrzymki stanowe. Pod tym pojęciem rozumie się pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców odbywające się w ostatnią niedzielę maja, które czasem są określane jako „pielgrzymki świata pracy”. Jest to fenomen na skalę światową. Drugim takim wydarzeniem są pielgrzymki kobiet, które organizuje się w niedzielę po 15 sierpnia. Obie pielgrzymki mają swoją specyfikę, hasło oraz tradycję wypracowywaną przez lata. Uważa się je za pewien barometr nastrojów społecznych, gdyż biskupi katowicki oraz kaznodzieje pielgrzymkowi w swoich wystąpieniach odnoszą się do aktualnych problemów społecznych. Dzięki tym pielgrzymkom Matka Boża Piekarska jest czczona jako Matka Sprawiedliwości i Miłości Społecznej.

Słowa kluczowe: Matka Boża, historia, sanktuarium, pielgrzymki, katolicka nauka społeczna

Group Pilgrimages to the Sanctuary in Piekary Śląskie: in the Years 1945–2020

Summary

An important element of the functioning of a sanctuary is pilgrimages, which prove the vitality and specificity of a given place of worship. This also applies to the Marian shrine in Piekary Śląskie, which is at the center of Catholic community. Pilgrimages, which are the central events of this shrine, are of particular importance here. These particular group pilgrimages consist of men and young men on the last Sunday of May, which are sometimes referred to as “pilgrimages of the world of work.” It is a phenomenon on a global scale. The second such event is the pilgrimage for women, which take place on Sunday after August 15. Both pilgrimages have their own

specificity, slogan and tradition developed over the years. They are considered a “social barometer” because the bishops of Katowice and pilgrimage preachers refer to current social problems in their speeches. Hence, these are central events related to the sanctuary at Piekary Śląskie. Thanks to them, Our Lady of Piekary is venerated as the “Mother of Justice and Social Love.”

Key words: Mother of God, history, sanctuary, pilgrimages, Catholic social teaching

